

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

ԱԶԳԱՅԻՆՔ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՏԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՀԵՌՍԵՍ ԱԶԳԱՍԻՐԻ

Ուսաստանի Հայոց մէջ տեղ տեղ կերելի ձեռագիր արդարեւ հետաքրքրական ու նշանաւոր կրտակի օրինակ մի, զոր հեռատես ու մեծահոգի ազգասիրին մէկը շարագրեր է:

Մեզի յայտնի չէ անձամբ եւ հաւաստի կերպով այս ազգային փառաւոր կտակին հեղինակը, եւ ոչ այն՝ թէ արդեօք յիրաւի աւանդեր է արդէն ինքը 1849 տարւոյն մէջ, ինչպէս որ կերելի, Մոսքուայի ու Լոնտոնի դրամանոցներուն իւր ապագայ մեծամեծ բարեգործութեանց սերմունքը, որ թէ եւ այժ-

մու չափուն մէջ՝ մանանխոյ հատին կնամնին, բայց ժամանակաւ պիտի աճին մեծնան ծառանան եւ իրենց ճիւղերուն տակը պիտի պատսպարեն մեր կարօտեալ ազգին ազգասիրը, հիւանդները, եկեղեցականները, ուսումնականները, եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն: Ուստի եւ կհամարձակիմք տպագրութեամբ հրատարակել այս կտակը, կամ թէ կտակային առաջարկութիւնը, ինչպէս որ մեր ձեռքն ընկած օրինակին մէջ կկարգամք, առանց ամենեւին փոփոխութեան եւ առանց մանրամասն խորհրդածութիւններ ընելու սորա զանազան կտորներուն վրայ:

Գիտեմք որ շատ մարդիկ այս գրուածքը

կարգալով՝ երեք գլխաւոր կէտերու վրայ պիտի դարձնեն աւելի իրենց մտադրութիւնը: Մէկը այս՝ թէ ախոս որ այսպիսի մեծահոգի եւ ազգասէր անձ մը, թէպէտ եւ սրբաւոր շատ հարուստ՝ բայց նիւթապէս անբան հարստութեան տէր չէ եղեր որ իւր հոյակապ մտածութեանց դոնէ քսաներորդ կամ հարիւրերորդ մասը այժմէն իւր ձեռքը, կամ գոնէ յիսուն վաթսուն տարիէն, իգործ դնէր յօգուտ կարօտեալ ազգիս: Երկրորդը այս՝ որ երանի թէ այսպիսի դիտաւորութիւններ շատնան մեր ազգին հարուստներուն մէջ՝ հանգերձ Զանիւք փութապէս գործադրութեան: Եւ երրորդը այս՝ թէ բարեմիտ կառակաւորը արդեօք չափազանց երկար միջոց չէ որոշած Լոնտոնի ու Մոսքուայի դրամանոցներուն այժմու վիճակին համար: Եւ յիրաւի, յուսամք եւ ազօթեմք՝ որ երկու մեծամեծ տէրութիւնները ինչպէս որ հազարաւոր տարիներէ իվեր հաստատուն կեցած են ու օր ըստ օրէ կծաղկին, այսուհետեւ ալ նոյնպէս մշտնջենաւորեն, բայց քանի որ կոտանեմք նոյն իսկ եւրոպական տէրութեանց ասկից 260 տարի առաջ ունեցած քաղաքական ու դրամական հանգամանքն ու անոնց այժմու վիճակը, եւ թէ որքան կտարբերին անոնք իրարմէ, արդեօք իրաւունք չունիմք երկրայեւու թէ գուցէ ոչ Լոնտոնի դրամանոցին գրութիւնը կրնայ անփոփոխ մնալ մինչեւ 260 տարի, եւ ոչ Մոսքուայի դրամանոցինը: Թող նաեւ այս մեծ եւ դիտելու արժանի պարագան որ կառակաւորը կհամարի թէ մեր ազգին այժմու վիճակը գրեթէ սոյնպէս պիտի մնայ ամէն տեղ մինչեւ 260 տարի. ընդ որ մեք շատ կտարակուսիմք, գէթ այս մտածելով թէ ինչպէս որ ասկից 260 տարի առաջ, այսինքն 1600-ին սկիզբները մեր ազգին թէ ոչ քաղաքական՝ գէթ ուսումնական վիճակը շատ տարբեր էր այժմու վիճակէն, նոյնպէս եւ աւելի եւս՝ ասկից 260 տարի ետքը ազգին վիճակը անպատճառ մեծամեծ փոփոխութիւններ պիտի ունենայ. որով գուցէ այս Առաջարկութեան հիմնական պայմաններն եւս իրենց զօրութիւնը կորսնցնեն, եւ արդէն շահուած ու բոլոր ազգէն մեծ ակնկալութեամբ սպասուած դրամագլուխը զանազան վտանգներու հանդիպի: — Բազմաց յայտնի է, օրինակի համար, Մուրատեան հրիտակին գլխուն եկած փորձանքը, եւ այն՝ դեռ առ կենդանութեամբ ժառանգաց բարերարին, եւ նոցա ծանօթի-

ցը եւ ականատես գործակատարաց աչքին առջեւը. որով 2 միլիոն ֆրանքի եկամուտը կվայելեն այսօր՝ ոչ թէ 4 միլիոն ազգին ազքատ զաւակունքը, ինչպէս որ եղած է բարերար կառակաւորին դիտաւորութիւնը, հապա միայն Կոստանդնուպօլսոյ քանի մը հազար հռովմէականաց որդիքը...:

Ինչ եւ իցէ, մեք մեր ձեռքն ընկած օրինակէն ճշգրտութեամբ կտպագրեմք Սաղարիւղեան կտակը, եւ կթողումք որ ազգասէր ընթերցողք իրենք իրենցմէ ընեն ուրիշ շատ խորհրդածութիւններ սորա զանազան յօգուածներուն վրայ: Այդքանը միայն նորէն կըսեմք՝ թէ մեզի անյայտ եւ անծանօթ լինելով այս գրութեան գլխաւոր եւ հարկաւոր շատ պարագաները, կհրատարակեմք լոկ իբրեւ հետաքրքրական բարի դիտաւորութիւն հեռատես եւ մեծահոգի ազգասէր եւ բարերար անձի մը, որ է — ինչպէս որ կտակին խօսքերէն կերեւի — ՍԱՂԱԹԻԼԷ ԲԷԿ ԻԻՉԱՇԵԱՆՑ յԱրցախ գաւառէ Սիւնեաց կամ Ղարաբաղու:

«Կիրառութիւն եւ կարգ դրամոց եղեցոյ յարմարութիւն»:

Ըստ զօրութեան կտակի իմոյ աւանդեմ Դրամանոցի (բանկ) Ռուսաց որ ի Մոսկով՝ յարգար վաստակոց իմոց չորս հարիւր մանէթ. եւ դրամանոցի Անգղիացոց որ ի Լոնդոն՝ հարիւր վաթսունեւկէ ֆունթ ստերլինգ, երկու հարիւր վաթսուն տարի ժամանակաւ, յաճումն հարիւրին չորս տարեկան տոկոսեօքն, որոց եւ զտոմսակս դրամատան աւանդեմ պահպանութեան արկեղն Սինօդի սրբոյ էջմիածնի: Դրամագլուխը ունին մընալ անձեռնամուխ, եւ ոչ ոք յետ մահուան իմոյ ունիցի իրաւունս ստանալոյ եւ զտոկոսիս անգամ՝ ցրումն վերոյիշեալ պայմանեալ ժամանակին. սակայն զփոփոխութիւն անցեալ դրամագլխոյն յայտոցիկ դրամանոցաց յայլ դրամանոցս Ռուսաց, Անգղիացոց եւ կամ այլոց տէրութեանց, ապաստան առնեմ բարեմիտ դասաւորութեան սրբազնագոյն Կաթողիկոսի եւ Սինօդի սրբոյ էջմիածնի, եւ Սրբազան Պատրիարքացն Հայոց երուսաղէմայ եւ Կոստանդնուպօլսոյ: Թարց համակամ համաձայնութեան բոլորեցուն, չնրեմ բնաւ միւլ յինչ եւ իցէ:

Ես գոլով մարդ մահկանացու, զմտաւ ածէի զօրհանապաղ իւր իւր եւ իցէ օժանդակել յարգեանց իմոց Ազգի Հայոց յարատեւ դրամական օժտութեամբ առ ի լուսաւորել զբազմաթիւ մանկունս եւ աղքկունս նոցա, մարգելով իզանազան լեզուս եւ յարկեստս, որովք եւ հանդիսացուցանել յաստի աշխարհի ի կարգս լուսաւորեալ ա-

Մանեք արծ.

զանց, վասն որոյ եւ ղնեմ զհիմն հասարակաց կրթութեան, բարերարն Աստուած կանգնեցէ եւ օրհնեցէ զշինուածս, եւ ազգայինքս գուցէ տացեն աւետիս աֆիւնացեալ ոսկերաց իմոց յապա դարս, ընդ որս եւ խնդակից եղէց հոգւով:

Ի լրանալ նշանակեալ երկու հարիւր վաթսուն ամաց Սրբազնագոյն Կաթողիկոսն եւ Սինօդն սրբոյ էջմիածնի եւ Պատրիարքարանք շքր-ջաբերական Թղթով ազդ արասցեն ընդ ամենայն տեղիս, ուր բնակին Հայք, զժամանակ ստացման տարեկան տոկոսեաց դրամագլխոյն: Հայք՝ որք ընդ հովուութեամբ Պատրիարքացն սրբոյ Երուսաղէմայ (*), պարտաւոր են համաձայնութեամբ Պատրիարքացն իւրեանց զմի մի ազգասէր եկեղեցական եւ աշխարհական գիտնապետ նուիրակս (սրօֆեսօր): Իսկ Հայք Ռուսաստանի եւ Պարսկաստանի զորքան Վիճակաւոր ունիցին, այնքան եւ գիտնապետ նուիրակս պարտաւոր են առաքել ի սուրբ էջմիածին կամ ուր հայրապետական աթոռն եւ Սինօդն համազգական կառավարութեան գտանիցի, աւանդելով նոցա զամենայն իրաւունս իւրեանց: Այսոքիկ գիտնապետ նուիրակունք ըստ որում լինիլ պարտին եւ անդամ Խորհրդարանի, վասն որոյ ընտրեսցին հինգամեայ ժամանակաւ: Ծախք եկաւորութեան նուիրակացն եղիցին ի տոկոսեաց դրամոց իմոց լրիւ, զոր եւ ստացի իւրաքանչիւրն զսահմանեալ ինքեան մասն:

ՅՕԴՈՒԱՆ Ա.

Բացումն Խորհրդարանի, ստացումն երկամեայ տոկոսեաց, շինուած երկուց ուսումնարանաց, վեց վարժարանաց, միոյ սպարանի եւ եօթն աղփասանցաց.

Նուիրակունք ժողովեալ ի լրանալ երկու հարիւր վաթսուն ամաց առ ընդհանրական Հայրապետանամենայն Հայոց կազմեցեն զԽորհրդարանն, որոց Ատենապետն է նոյն ինքն ընդհանրական Հայրապետն ամենայն Հայոց: Անդամք, նուիրակունք. եւ մինն՝ որ երէցն իցէ ի մէջ ժառանգաց եղբարց իմոց ՅԱՐՈՒԹԻՆԻ եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԷԿ ԻԻՋԲԱՇԵԱՆՅԻ, արացսն զարժանադատ Խորհրդաճումնինս ի մասին կտակակատարութեանս եւ իւրաքանչիւր յօդուածոց իմոց աւանդութեանց, որք յետ վայելչական եզրակացութեանց ձեռն ի գործ արասցեն ստանալ զտոկոսին վեց ամսէ վեց ամիս՝ վասն սկզբնաւորութեան շինութեանց:

1. Շինեսցեն զմի հոյակապ ուսումնարան (ունիվէրսիտէտ) եռայարկ եւ բազմասենեակ, պարունակող 200 աշակերտաց, ծախելով ի շինութիւն այնորիկ, գրատան, հիւանդանոցի, եկեղեցւոյ, բաղանեաց եւ ընդարձակ այգւոյ նորա հան-

դերձ անկողնօք երկու հարիւր աշակերտաց, 375,000

2. Զմի մեծ ուսումնարան վասն տարածման հայկական առաքելական եկեղեցւոյ վասն յիսուն եղբարց: Ի շինութիւն այսորիկ եւ եկեղեցւոյ, հիւանդանոցի, գրատան եւ այգւոյ նորա, նշանակեմ 200,000

3. Զմի տպարան վասն բազում լեզուաց, անդ՝ ուր վերոյիշեալ ուսումնարանք կառուցին, վասն շինութեան այնորիկ, մամլոց, տառից եւ այլոց, նշանակեմ 100,000

4. Զվեց վարժարանս. երեքն վասն մանկանց եւ երեքն վասն աղջկանց, հանդերձ վեց փոքրիկ գրատամբք, վեց պարտիզօք, վեց փոքրիկ եկեղեցեօք, վեց հիւանդանոցօք եւ վեց բաղանեօք, պարունակողս 100 աշակերտաց կամ աշակերտութեաց, ծախելով ի շինութիւն ամենից ըստ հանգամանաց ընտրելի տեղեացն 400,000

5. Զեօմն աղքատանոցս, իւրաքանչիւրն վասն հարիւր աղքատաց 480,000

6. Ծախք երկուց ամաց Խորհրդարանի, վասն քարտուղարի, գրագրի, Թղթոյ, գրագրութեանց, եւ այլն 10,000

7. Վասն գալստեան գիտնապետ նուիրակաց, ոմանց աւելի, ոմանց փոքր. այս Թողում Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի եւ Սինօդի սրբոյ էջմիածնի, ընդ ամէնն 33,000

8. Վասն մնալոյ նուիրակաց յերկուս ամս, Թոշակ նոցա ամենից հաւասարաչափ բաժանել քանի եւ իցեն, ընդ ամէնն 66,000

9. Վասն ճանապարհորդութեան նուիրակաց յայլ եւ այլ գաւառս յընտրութիւն պատշաճ տեղեաց ի կառուցանել զշինութեան 15,000

10. Վասն ճարտարագործաց եւ ճարտարաց ուսումնարանաց, վարժարանաց, եկեղեցեաց, աղքատանոցաց, հիւանդանոցաց, տպարանի, եւ այլոց 30,000

11. Վասն օրհնելոյ զհիմն վարժարանաց եւ աղքատանոցաց, ընդ ամէնն ծախեսցի. 15,000

12. Բաւարտ այսոցիկ Վիճակաւոր Առաջնորդք մատուցեն զպատարագ, յիշեսցեն զհոգի մեղաւորիս եւ տացեն հացկերոյթս 1001 աղքատաց, որոյ վասն նշանակեմ 30,000

13. Վասն օրհնելոյ զհիմն երկոց ուսումնարանաց եւ տպարանի, Սրբազնագոյն Կաթողիկոսն ինքնին մատուցէ զպատարագ, յիշելով զհոգի մեղաւորիս, կատարեսցէ զհոգեհանգիստ իմ, եւ ստացի ժամոց 4000 մանէթ, եւ վասն ծախուց 4000 մանէթ 8,000

*

(*) Թուի բէ պետք է աւելցնել, * եւ Կոստանդնուպօլսոյ *:

14. Ցաւարտ ուսումնարանաց եւ տպարանին նոյնպէս Սրբազնագոյն Կաթողիկոսն մատուցէ զպատարագ վասն հոգւոյ մեղաւորիս, կերակրեսցէ զ1001 աղքատս, ստացի ժամոցս 4000 մանէթ, միաբանք արքայ էջմիածնի 4000 մանէթ, Սինօղն 4000 մանէթ, բաժանեսցեն տնանկաց 2000 մանէթ եւ վասն ծախուց 6000 մանէթ 20,000

15. Վասն գալստեան որ երէցն իցէ ի մէջ ժառանգաց որդւոց եղբօրն իմոյ յանդամակցութիւն Խորհրդարանի, նշանակեմ յայս երկուս ամս ստանալ 10,000

16. Վասն քաղաքական Հայ աղքատանոցի Թիֆլիզու 30,000

17. Վասն նորոգութեան երկուց ամռոնց Հայոց Սրբազան Թաղէոսի եւ Բարձրագոյն Թաղէոսի առաքելոց, նախկին Լուսաւորչացն 50,000

18. Կանգնեսցի ի դրան մեծ ուսումնարանի երկու հոյակապ արձան ձուլեալ. մին սրբոյն Վարդանայ, միւսն սրբոց Մեսրոպայ եւ Սահակայ 50,000

19. Ստացին յայս երկու ամս արու ժառանգք ՅԱՐՈՒԹԻՆ ԲԵԿ եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԵԿ ԻԺԲԱՇԵԱՆՑԻ Թէ իցեն մնացեալ Հայ ազգաւ եւ կրօնիւ, բաժանեսցեն ի մէջ իւրեանց հաւասարաչափ 200,000

20. Ստացին արու ժառանգք որդւոց քեռն իմոյ ՅՈՎՍԷՓ ԲԵԿ եւ ՄԻՔԱՅԷԼ ԲԵԿ ԲԱՀՐԱՄԵԱՆ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ, նոյնպէս որք իցեն մնացեալ Հայ ազգաւ եւ կրօնիւ յայս երկուս ամս 100,000

21. Վասն նորոգութեան Աթոռոյն Հայոց սրբոյ էջմիածնայ, երուսաղեմայ եւ Գանձասարու, իւրաքանչիւրոցն 30,000 մանէթ 90,000

22. Մխիթարեան միաբանութիւնն Վենետիկցոց (*) ստացի յայն երկու ամս 20,000

23. Ցայսմիկ երկու ամս ստացի որբանոցն Մոսկովու 20,000

24. Նոյնպէս որբանոցն Լոնդոնու 20,000

25. Իզմիրու վարժարանաց 20,000

Ամենայն վերոգրեալ շինութիւնք պարտին աւարտիլ յերկուս տարիս, այսինքն ի 2111 ամի Տեառն. որպէս յերկուստեայ տոկոսեաց յաւելեալն, նոյնպէս եթէ Տէր մի՛ արասցէ ի յապաղմանէ շինութեանց պատճառաւ իւրք եւս յաւելեալքն՝ են ընդ կարգադրութեամբ Խորհրդարանին:

(*) Կերեքի քե կտակագիրը կոչուայ որ մինչեւ ցայժմ Մխիթարեան միաբանութիւնը անպատճառ Հայ կլինի ազգաւ եւ կրօնիւ:

ՅՕԴՈՒԱՆ Բ.

Խորհրդարան եւ Պաշտօն խոյս.

Ա. Խորհրդարանն ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ մայր ուսումնարանի ազգային լուսաւորութեան բաղկանայ ի միոյ Ատենապետէ, որ է նոյն ինքն ընդհանրական Հայրապետն ամենայն Հայոց ո՛րքան եւ կեցցէ, ի նուիրակ գիտնապետաց եղելոց ի զանազան կողմանց, եւ ի միոյ երէց ժառանգաւորաց որդւոց եղբօր իմոյ, որն չիցէ փոխեալ զկրօն Հայոց:

Բ. Ի սկզբան անդ Խորհրդարանն պարտաւոր է անուանել զինքն ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ ՄԱՅՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՍԱՆՈՐՈՒԹԵԱՆ: Զմեծ ուսումնարանն (ունիվերսիթէ) ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ ՄԱՅՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՍԱՆՈՐՈՒԹԵԱՆ: Զմիւս ուսումնարանն ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ՎԱՍՆ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՔԷԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ: Զվարժարանս, ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ ՎԱՐժԱՐԱՆ. եւ զաղքատանոցս, ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ ԱՂՔԱՏԱՆՈՅ: Իսկ զեկեղեցիս որ ի նոսա, ընծայել անուան սրբոյ Կուսին, յանուն հանգուցեալ կենակցի իմոյ ՄԱՐԻԱՄԱՅ:

Գ. Զընտրութիւն եւ կարգումն նուիրակ անդամոց յանձնեմ իւրաքանչիւր հասարակութեան, ընտրել զիւր գիտնապետս ի լրանալ հինգ ամացն:

Դ. Խորհրդարանն Սաղաթէլեան մայր ուսումնարանի ազգային լուսաւորութեան լիակատար տէր է եւ կատարող իմոյ կտակի. կարէ յաւելուլ զնորանոր բարեկարգութիւնս, բայց ո՛չ բնաւ փոփոխել զինմն կամ զնպատակ սահմանադրութեանց իմոց: Նա ստանայ զտարեկան տոկոսին դրամագլխոյն, կառավարէ զուսումնարանս, ըզվարժարանս, զաղքատանոցս, զտպարանն: Կարգէ զվերակացուս եւ զվերակացուհիս, հասուցէ զոռնիկս նոցա, ամի ամի առնէ զընդհանրական հարցաքննութիւն աշակերտաց. յետ որոյ տպագրեալ զտարեկան հաշիւս ելումտից ստացեալ գումարին, յառաջագիմութեանց, եւ արարեալ կարգադրութեանց, օրինակս 1200, բաշխէ զայնս ձրի ընդհանուր ազգի ի գիտութիւն:

Ե. Վեցն յանդամոց նուիրակացն Խորհրդարանին պարտին անպատճառ գոյ ազգաւ եւ կրօնիւ Հայ, իսկ մնացեալքն կարեն լինիլ այլ եւ այլ կրօնիւ:

Զ. Խորհրդարանին նշանակեմ ծախս ի տարին, վասն ատենադպրի, քարտուղարի, գրագրաց, համարակալաց, եւ այլոց. 10,000

Սրբազնագոյն Կաթողիկոսն, որպէս Ատենապետ, ստանալոց է ամի ամի . . . 5,000

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ.

Ա. Սաղաթէլեան մայր ուսումնարան շինեսցի ան-
պատճառ յերեւան կամ յԱլեքսանդրօպօլ կամ յոտս
Արագածայ յԱրարատեան գաւառի, եւ ո՛չ այլուր:

Բ. Գիտնապետ հայկական լեզուի մայր ուսում-
նարանին պարտի լինիլ եւ Վերատեսուէլ:

Գ. Ի Սաղաթէլեան մայր ուսումնարանի ազգային
լուսաւորութեան ուսանիցին 200 աշակերտք ի
Հայոց. 130 ի Ռուսաստանէ եկեալք, 100 յՕսմա-
նեան տէրութենէ, 20 ի Պարսկաստանէ եւ 20
յայլ եւ այլ տեղեաց. Թէ զթիւս ո՛չ լրացի ի Հայոց,
յայնժամ կարէ լինիլ եւ յայլոց ազգաց:

Դ. Բնակեսցին ի տուէ եւ ի գիշերի յուսումնա-
րանին, զգեցցին եւ կերակրեսցին ի ծախուց այ-
նորիկ, եւ անուանեսցին ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆ ՈՐԳԵԳԻՐԳ:

Ե. Տարեկան ծախք 200 որդեգրաց, ու-
տելեաց եւ զգենլեաց մէն մի 300 մանէթ. 60,000

Զ. Անդամք Խորհրդարանի, որպէս եւ նը-
ւերակք եւ գիտնապետք պարտին շարու-
նակել եւ զգասատուութիւնս մի մի լե-
զուաց. վասն որոց նշանակեմ ամի ամի
ռոճիկս, զորս կարեն ըստ քանակութեան
իւրեանց բաժանել. 36,000

Է. Միւս ուսուցչաց վասն զանազան մա-
կացութեանց, գիարդ եւ Խորհրդարանի
արժան դատեսցէ, ի տարին 60,000

Ը. Զորս վերակացուաց 4,000

Թ. Ի խնամարկութիւն հիւանդ աշակեր-
տաց, ի գին դեղօրէից, բժշկի եւ ստո-
րադրելոց նորա 8,000

Ժ. Յաղագս կարկատանաց ուսումնարա-
նի. եւս եւ զթուղթս, զմեկն, զմով, ըզ-
փայտս, եւ ի պարգեւ բարեջան աշակեր-
տաց, ի գնել զհնութիւնս, կամ վասն
Թանգարանին եւ Գրատան 30,000

ԺԱ. Ի ռոճիկ միոյ քահանայի, միոյ տի-
րացուի եւ ժամկոչի եւ պիտոյից եկեղե-
ցւոյ, ի տարին 2,000

ՅՕԴՈՒԱԾ Դ.

*Սաղաթէլեան ուսումնարան վասն սարածման Հայ-
կական առաքելական եկեղեցւոյ.*

Ա. Ուսումնարանն շինեսցի ի Վաղարշապատ կամ
ուր իցէ ընդհանրական Աթոռն Հայոց: Վերատե-
սուէն սորա նշանակեսցի ի Խորհրդարանէ Արք-
եպիսկոպոս մի Հայոց:

Բ. Որդեգիրք ուսումնարանին պարտին լինիլ
ազգաւ եւ կրօնիւ Հայ: Ուխտել զանձինս կու-
սակրօնս կարգիս այսորիկ, կեալ, ննջել, ուտել
եւ զգենուլ ի հաշուէ ուսումնարանին:

Գ. Ծախք յիսուն եղբարցն անդ ուսանո-
ղաց մէն մի 400 մանէթ, լինի. 20,000

Դ. Վերատեսուէլ Արքեպիսկոպոսին ռոճիկ 2,000

Ե. Վարժապետաց ի զանազան լեզու հար-
կաւորեալ կարգի նոցա 30,000

Զ. Յաղագս կարկատանաց ուսումնարա-
նի, գրատան նոցա, բաղանեաց, եւ այլն 30,000

Է. Ի ռոճիկ միոյ քահանայի եւ տիրա-
ցուի եւ վասն եկեղեցւոյ ծախք. 2,000

Ը. Յաղագս եղբարց շրջելոց ընդ այլ եւ
այլ տեղիս վասն տարածելոյ զՀայկական
առաքելական հաւատս. 100,000

Թ. Բժշկի եւ դեղօրէից եւ այլոց որք վե-
րաբերին ի դեղարանն 3,000

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. երբ ի գումարէ շինութեան ուսումնա-
րանի սոցա ըստ յայտցիկ նշանակելոց յաւելցի, տացի ի
հաշիւ կարգի սոցա ամէլ տոկոսեօք զբազմանալ նոցա այ-
սոցիկ քարոզաց, առ ի բաւականաւ ծախուց նոցա:

ՅՕԴՈՒԱԾ Ե.

Տպարան Սաղաթէլեան մայր ուսումնարանի.

Ա. Ամենայն գրեանք որք հարկաւորին ի մէջ ու-
սումնարանաց եւ վարժարանաց իպէտս աշակեր-
տաց եւ աշակերտութեաց, տպագրեսցին յայսմ
տպարանի ձրի:

Բ. Շինեսցի տպարանն մերձ Սաղաթէլեան մայր
ուսումնարանի ազգային լուսաւորութեան:

Գ. Եթէ տպեսցին եւ վաճառեսցին նորատիպ մա-
տեանք, արգիւնք այնոցիկ յաւելցին ի դրամա-
գլուխն յանուն տպարանի, բայց միշտ միջնոր-
դութեամբ Խորհրդարանի:

Դ. Վասն ծախուց տպարանին նշանա-
կեմ ի տարին 20,000

ՅՕԴՈՒԱԾ Զ.

Սաղաթէլեան վեց վարժարանի.

Ա. Երեքն ի սոցանէ եղիցին մանկանց արական
սեռի, եւ երեքն ի գական. յորոց յիւրաքանչիւ-
րումն կրթեսցին Թուով 100 ուսանողք միանգա-
մայն ի Հայոց, յուծնամենից ի վեր 912ամեայն
եւ ոչ աւելի:

Բ. Մի վարժարան մանկանց եւ աղջկանց կա-
ռուցին անպատճառ յԱրցախ հայրենիս իմ. իսկ
միւսքն ի կողմանս Ռուսաստանի, Տաճկաստանի
եւ Պարսկաստանի. ընտրութիւն տեղեաց Թողում
կշռադատութեան Խորհրդարանի:

Գ. վասն ամենայն պիտոյից զգենլեաց եւ ուտելեաց 300 աշակերտաց մէն մի 150 մանէթ, եւ 300 աշակերտուհեաց 200 մանէթ 105,000

Դ. Ի պէտս կարկատանաց, փայտի, մոմոյ, քաղանեաց, ծառայից եւ այլ մասնաւոր պիտոյից վեց վարժարանաց . . . 24,000
Ե. Բժշկի եւ դեղորէից վեց հիւանդանոցաց 18,000

Ձ. Անակնկալ ծախք այսր վեց վարժարանաց վասն երթեւեկութեան աշակերտուհեաց կամ ի պարգեւ բարեջան աշակերտաց 18,000

Է. Երից վերատեսչուհեաց 4500 մանէթ, եւ երից վերատեսչաց 3000 մանէթ 7,500

Ը. Ուսուցչուհեաց թոշակ 21,000 մանէթ, եւ ուսուցչաց 36,000 57,000

Թ. Վեց եկեղեցեաց վարժարանաց ընծայելոց անուան սրբոյն Մարիամայ վասն քահանայից, տիրացւոց եւ այլոց իրաց . . . 6,000

Ժ. Աղջկանք աղքատ գերդաստանաց աւարտելու զընթացս ուսման իւրեանց առաքինութեամբ եւ անարատ քաղաքավարութեամբ, յօժիտ իւրաքանչիւրն ըստասցի 500 մանէթ, վասն որոյ եւ նշանակեմ ի տարին 5,000

Եօրն Սաղաթէլեան աղխսանոցք.

Յիւրաքանչիւր աղքատանոցս կերակրեսցին եւ սնասցին անդ 100 աղքատք:

Ա. Մինն ի սոցանէ շինեսցի անպատճառ յԱրցախ, եւ մինն ի վաղարշապատ, իսկ հինգն ուր Խորհրդարանն յարմար դատեսցի:

Բ. Աղքատք ընտրեալք յաղքատանոցս, պարտին ստանալ զվկայութիւն վասն անկարող գոլոյ իւրեանց յաշխատիլ:

(Ստորագրեալ վրաց տառերով) Տիտուկեանի Սափետնիկ ՍԱՂԱԹԵԼ ԻԽԶԲԱՇԵԱՆՅ:

Գ. Ամենայն աղքատանոցն ունիցի զիւր վերատեսչս եւ վերակացուս, որոց եւ կառավարութեան հաղորդեսցի Վիճակաւոր Առաջնորդն այնր գաւառի:

Դ. Վիճակաւոր Առաջնորդաց որք պարտին վերահասու լինիլ աղքատանոցաց, 7000 մանէթ, եւ Եօրն վերատեսչաց 7000 մանէթ, եւ Եօրն վերակացուաց 4800 մանէթ, ընդ ամէնն 18,800

Ե. Ի գին ուտելեաց, զգենլեաց, փայտի, մոմոյ եւ այլն, վասն 700 աշակերտաց . 140,000

Ձ. Վասն եկեղեցեաց, որք ի կից աղքատանոցացն 7,000

Է. Վասն կարկատանաց 10,500

Բաժանումն մնացեալ տարեկան տոկոսեաց.

Ա. Տացի իւրաքանչիւր ամի Մխիթարեան միաբանութեանն 10,000

Բ. Որբանոցի Ռուսաց որ ի Մոսկով . . . 10,000

Գ. Որբանոցի Անգղիացւոց որ ի Լոնդոն . 10,000

Դ. Արու ժառանգաց իմոց, այսինքն որդւոց եղբօրն իմոյ ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ԲԷԴ ԵՒ ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԷԴ ՍԱՀԱԿԵԱՆ ԻԽԶԲԱՇԵԱՆՅԻ յորդւոց յորդիս որք մնասցեն ազգաւ եւ կրօնիւ Հայ 100,000

Ե. Որդւոց քեռն իմոյ ՄԱՐԳԱՐՏԻ, այսինքն ժառանգաց ԲԱՐՀԱՄ ԲԷԴ ԵՒ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՅԻ Արցախեցւոց, որք մնասցեն կրօնիւ եւ ազգաւ Հայ 100,000

Ձ. Յիւրաքանչիւր ամի ստասցին՝ Աթոռն Էջմիածնայ 3000 մանէթ, վասնքն Գանձասարու 2000 մանէթ, եկեղեցիք Թիֆլիզու 5000 մանէթ, Շուշայ 5000 մանէթ, . . . 15,000

Է. Իզմիրեցի Հայք ստասցին յիւրաքանչիւր ամի վասն վարժարանաց 10,000

ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆ ՍԱՂԱԹԵԼԵԱՆ ԿՏԱԿՆ.

Կարգացիր, ով աղգասէր, զայս ճոխ կրտակ հեռատես,

եւ թընգանց սիրտդ ալէկո՞ծ. — Ասա եւ դու ինծի պէս.

Ա՛հ, ինչո՞ւ պէտք է արդեօք, ով տառապեալդ Հայաստան,

Այնպիսի պայծառ աւուրք այդքան քեղնէ հեռանան . . .

Մի գուցէ մինչեւ համրես երկերիւր յիսուն տարին,

Կամ աշխարհըս վերջանայ, կամ խափանի եւ այդ բարին:

* *